

collection of scientific works / Edited by O.V. Tymoshenko. Kyiv: Branch of the NPU named after M.P. Dragomanov, Issue 3 (161). P.54-58.

2. Gavrilyuk V.O. (2021). Using kinesiology methods to optimize the motor activity of young football players. Scientific book of the NPU named after M.P. Dragomanov. Series No. 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports): collection of scientific works / Edited by O.V. Tymoshenko. Kyiv: Branch of the NPU named after M.P. Dragomanov, Issue 9 (140). P. 24-27.

3. Grigus I.M., Zelinsky V.M. (2019). Physical rehabilitation of patients after sports injuries. Rehabilitation and rest. Rivne, No. 4. P. 13–19.

4. Lavrentiev O.M., Sergienko Yu.P., Antonenko S.A. (2023) Organization of the training process of athletes of higher qualification in sports sambo. Scientific journal of the National University named after Dragomanov. Series No. 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports): collection of scientific works / edited by O.V. Tymoshenko. K.: Publishing house of the National University named after Dragomanov, Issue 3K(162) 23. P. 211-216.

5. Krutsevich T.Yu. (2018). Theory and Methods of Physical Education: Volume 1. Fundamentals of the Theory and Methods of Physical Education. Kyiv. 392 pp.

6. Materials of the VI International Symposium "Education and Health of the Younger Generation". (2024). Collection. Science Works / Edited by Bilyk V.G. vol. 6. Kyiv: Alaton.

7. Lazorenko S., Panchuk A., Panchuk I., Lazorenko S., Kravchuk E., Posypaiko A., Danylyuk M. (2021). Prospects for the Introduction of Binary Classes into the System of Multi-Year Training of Wrestlers. Scientific Journal of the National Pedagogical University named after Dragomanov. Series No. 15. Scientific and Pedagogical Problems of Physical Culture (Physical Culture and Sports). Kyiv—Issue 8 (139). pp. 63-70.

8. Vysochyna N., Dyachenko A., Antonyuk A., Vlasko S., Baidala V. (2020). Formation of professional competencies in highly qualified sambo wrestlers using related training. Innovative pedagogy. Odesa,—Issue 26.p. 37-41.

9. Sazonov V. (2017). Correction of recovery processes in the body of qualified fighters (Combat): dissertation ... candidate of physical sciences. and sports: 24.00.01. Kyiv, 201 p.

DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.12\(185\).14](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.12(185).14)

Гакман Анна,
доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор, професор, професор кафедри теорії та
методики фізичного виховання і спорту,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
<https://orcid.org/0000-0002-7485-0062>

РОЛЬ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ДЛЯ ДІТЕЙ ПОСТРАЖДАЛИХ УНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ

Анотація. У статті досліджено рівні рухової активності дітей віком 8-10 років, які займаються оздоровчо-рекреаційною діяльністю в умовах футбольного клубу. Для досягнення мети дослідження використовувалися методи дослідження: теоретичний аналіз літературних джерел з тематики дослідження, педагогічний експеримент, методика хронометражу (Фремінгемська методика), методи математичного аналізу. У дослідженні взяли участь 56 дітей 8-10 років. **Результати.** За допомогою Фремінгемського дослідження було встановлено, що діти витрачають 8,7% добового часу на високий рівень активності, який включає інтенсивні вправи та сприяє зміцненню серцево-судинної системи. На середній рівень активності, пов'язаний з підтримкою здоров'я, відведено 14,2% часу. Значну частину добового часу діти проводять на базовому рівні активності (37,6%), а на сидячий рівень, що охоплює малорухливі дії (навчання, ігри на комп'ютері), припадає 33,4% часу. Дослідження підкреслює необхідність збалансованого розподілу рухової активності для забезпечення оптимального розвитку дітей, особливо тих, які постраждали внаслідок воєнних дій. Рухова активність позитивно впливає на фізичне та психологічне здоров'я, знижує рівень тривожності та сприяє соціальній інтеграції. Однак діти, які постраждали від конфліктів, стикаються з унікальними бар'єрами, що потребують створення безпечних зон та адаптованих програм для їхньої реабілітації та розвитку.

Ключові слова: рухова активність, діти, соціально-педагогічна реабілітація, війна.

Anna Hakman. The role of motor activity for children victims of the consequences of war. This article examines the levels of physical activity among children aged 8–10 who participate in health-oriented recreational activities within a football club setting. The research methodology included a theoretical analysis of literature on the topic, a pedagogical experiment, chronometric methods (Framingham method), and mathematical analysis techniques. The study was conducted at the NGO "Holbery Football Club" in Chernivtsi, Ukraine, in July 2024. Many of the children involved were either internally displaced from conflict zones or had returned from temporary refuge in other countries. Some of the children's parents are serving in the Armed Forces of Ukraine. A total of 56 children aged 8–10 participated in the study.

Results. According to the Framingham study findings, children spend 8.7% of their daily time on high-intensity physical activity, which includes vigorous exercises that strengthen the cardiovascular system. Medium-level physical activity, which contributes to health maintenance, accounts for 14.2% of their daily time. A significant portion of the day is spent at a basic activity level (37.6%), while sedentary activities (e.g., studying, computer games) occupy 33.4% of the day. The study highlights the need for a balanced distribution of physical activity to ensure optimal development for children, especially those affected by armed conflict. Physical activity positively impacts both physical and mental health, reduces anxiety, and promotes social integration.

However, children impacted by conflict face unique barriers, necessitating the creation of safe zones and adapted programs to support their rehabilitation and growth.

Keywords: physical activity, children, socio-pedagogical rehabilitation, war.

Вступ. Тривалий військовий конфлікт в Україні спричинив значні наслідки для добробуту її населення, причому діти є однією з найбільш вразливих груп, що стикаються з серйозними порушеннями у повсякденному житті. Війна принесла такі критичні проблеми, як вимушене переселення, нестабільність та значне скорочення доступу до базових ресурсів, зокрема охорони здоров'я, освіти та безпечних середовищ. Така нестабільність створює великий фізичний і психологічний тиск на дітей, що вимагає дослідження шляхів зменшення цих негативних впливів, особливо за допомогою підходів, які сприяють як фізичному, так і емоційному здоров'ю [4; 11; 13]. У цьому контексті рухова активність стає важливою сферою втручання через добре відомі переваги для розвитку дітей, особливо у зміцненні стійкості та підтримці відновлення у кризові часи [1; 8].

Травматичний досвід війни та переміщення порушили доступ дітей до структурованих середовищ, у яких заохочується рухова активність, таких як школи та спортивні клуби. Багато дітей змушені перебувати у притулках або тимчасовому житлі, де можливості для рухової активності та фізичного самовираження обмежені. Це обмеження несе значні ризики, оскільки зниження рухової активності може призвести до негативних наслідків для фізичного здоров'я (таких як зниження рівня фізичного стану, збільшення ваги або втрата м'язової маси) та психічного добробуту (зокрема збільшення рівня стресу та тривожності) [3, 14]. Регулярна рухова активність важлива не лише для фізичного стану, а й для покращення настрою, зниження симптомів тривожності та депресії, а також для створення відчуття стабільності та нормальності в умовах невизначеності [6]. Отже, дослідження та заохочення рухової активності серед дітей, що постраждали від воєнного конфлікту, є надзвичайно важливими для їхнього розвитку та здатності справлятися зі стресом.

Емоційне навантаження на дітей, які постраждали від війни, також є значним. Багато з них страждають від стресу, пов'язаного з травматичним досвідом, тривожності та депресії, які можуть посилюватися через соціальну ізоляцію та відсутність структурованості у повсякденному житті [15]. Фізична активність має терапевтичний ефект у таких умовах, допомагаючи дітям справлятися зі стресом, покращувати настрій та встановлювати розпорядок, що підвищує відчуття контролю та стабільності. Важливо, що фізична активність є потужним інструментом для соціальної інтеграції, дозволяючи дітям взаємодіяти з однолітками, будувати дружні зв'язки та відчувати підтримку спільноти, що є ключовим для психічної стійкості. У періоди війни, коли звичні засоби соціалізації можуть бути обмежені, заняття спортом і оздоровчо-рекреаційною руховою активністю можуть слугувати дітям основою для налагодження соціальних зв'язків та підтримки ментального та емоційного здоров'я [2].

Крім того, дослідження рухової активності дітей, що постраждали від конфлікту, є важливим для розробки цільових інтервенцій, які враховують їхні унікальні потреби. У працях науковців [13], вказано, що бар'єри для рухової активності у цієї групи населення, такі як проблеми безпеки, обмежений доступ до відповідних місць для занять чи недостатню обізнаність серед дорослих щодо значення фізичних вправ у зниженні рівня стресу є критичними для дітей 8-10 років. Такі висновки можуть сприяти формуванню політик і програм, адаптованих до умов у зонах конфліктів, допомагаючи оптимізувати ресурси для впровадження ініціатив у сфері рухової активності, що відповідають як негайним, так і довгостроковим потребам у здоров'ї.

Ще один важливий аспект цього дослідження – це його потенційний внесок у сферу охорони здоров'я та реабілітації в умовах постконфліктних ситуацій. Розуміння того, як рухова активність підтримує фізичне та емоційне здоров'я, може сприяти розвитку підходів до допомоги дітям, постраждалим від конфлікту, в усьому світі [18]. Розробка стратегій на основі доказів для стимулювання рухової активності серед постраждалих популяцій створюватиме ефективні масштабовані рішення, що сприятимуть стійкості та покращенню здоров'я в процесі відновлення. Таким чином, дослідження рухової активності дітей, які постраждали від війни в Україні, є дуже актуальним не лише через негайні переваги для їх здоров'я, а й завдяки здатності підтримувати емоційну стійкість, соціальні зв'язки та довготривале відновлення. Оскільки Україна продовжує долати виклики конфлікту та його наслідків, розробка і впровадження стратегій підтримки дітей через структуровану рухову активність є важливими для формування здорового та стійкого майбутнього покоління.

Матеріали і методи. Дослідження проводилося на базі ГО «Футбольний клуб Голбері» м. Чернівці, Україна. Дослідження відбувалося у липні 2023 р., велика кількість дітей – це діти, які були переселені із зони бойових дій та діти, що повернулися з-за кордону після тимчасового прихистку в інших країнах світу. У деякої частини дітей батьки служать у лавах ЗСУ. У дослідженні взяли участь 56 дітей 8-10 років. Діти залучалися до регулярної рухової активності впродовж всього періоду тренувань. Обстеження проводилося у травень 2024 року за письмовою згодою батьків. Дослідження проведено з дотриманням принципів Гельсінської декларації Всесвітньої медичної асоціації «Етичні принципи медичних досліджень за участю людини в якості об'єкта дослідження», Конвенції ООН про права дитини (UN Committee on the Rights of the Child General Comment № 5 (2003) on General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child), Європейської конвенції про здійснення прав дітей ((European Convention on the Adoption of Children (revised) (CETS № 202; 2008/2011)). Усі батьки підписали проінформовану згоду про участь у дослідженні.

Під час дослідження ми використовували такі методи: теоретичний аналіз літературних джерел з тематики дослідження, педагогічний експеримент проводився з метою визначення особливостей добової рухової активності досліджуваних дітей. Було застосовано методіку хронометражу (Фремінгемського дослідження рухової активності). Методика хронометражу заснована на реєстрації основної діяльності школярів протягом доби. Відповідно до поданої методіки визначали п'ять рівнів ПА: базовий, «сидячий», малий, середній та високий. Для цього фіксувалися відрізки часу, тривалість яких перевищувала 5 хвилин, затрачені на кожен вид ПА у тій послідовності, в якій вони чергувалися.

Інформацію про види діяльності, їх тривалість подавали у спеціальному бланку. Статистичний аналіз включав перевірку даних на підпорядкування нормальному закону розподілу за критерієм Шапіро-Уїлка, описову статистику, де для представлення середніх показників за умови доведеного нормального розподілу вихідних даних використовувалась середнє (\bar{x}) та стандартне відхилення (SD). Обробка результатів дослідження здійснювалась за допомогою програми STATISTICA 10.0 (StatSoft, USA).

Результати. За допомогою Фремінгемського дослідження нами визначалися рівні рухової активності дітей 8-10 років, які займаються оздоровчо-рекреаційною руховою активністю в умовах футбольного клубу. Спосіб життя дітей засвідчив, що на високий рівень ці респонденти затрачають 8,7 % добового часу, що є досить високим для даної статево-вікової групи (Рис. 1). До провідних видів діяльності сидячого рівня (33,4 %) належать навчання, перегляд телепередач, читання, рукоділля, шиття, малювання, їзда сидячи, настільні та комп'ютерні ігри, прийом їжі. На середній рівень – особисту гігієну, активності на перервах не високої інтенсивності, пересування пішки – респонденти затрачають 14,2 % добового часу.

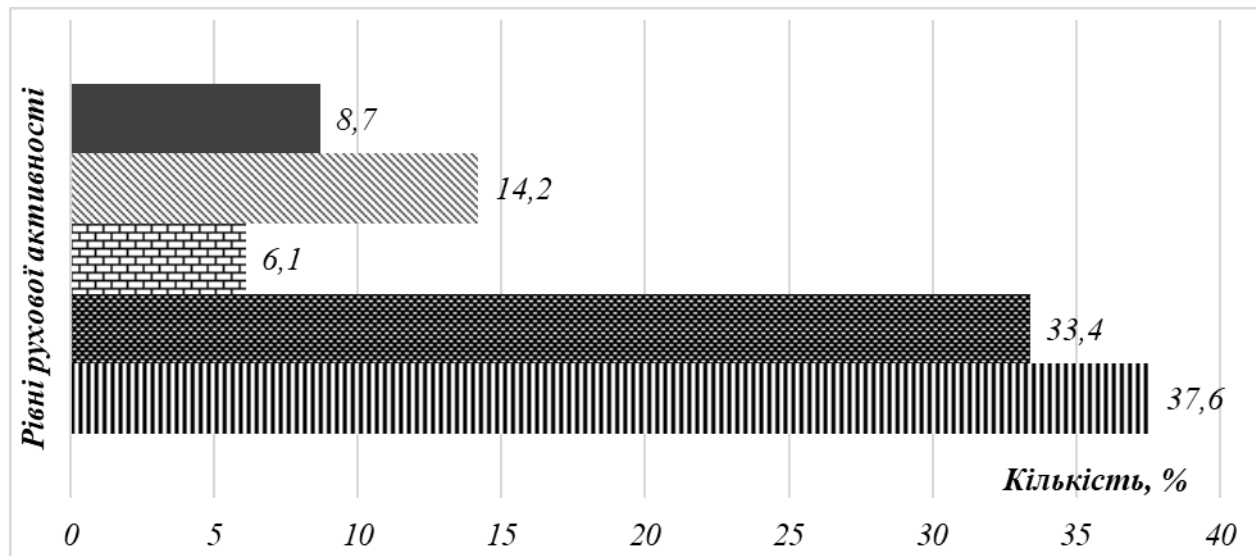
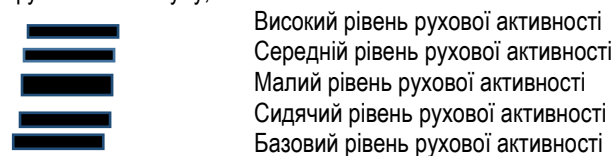

Рис. 1. Рівні рухової активності дітей 8-10 років, які займаються оздоровчо-рекреаційною руховою активністю в умовах футбольного клубу, %:

Аналізуючи результати педагогічного експерименту, нами визначено, що більшу частину часу (37,6%) діти перебувають на базовому рівні активності, що включає пасивний відпочинок лежачи, сон. Сидячий рівень займає 33,4% часу, що свідчить про значний період малорухливих дій, як-от виконання домашнього завдання, комп'ютерні ігри, перегляд мультимедіа та ТБ, читання, малювання, заняття сидячи без додаткових навантажень. Менша частка часу припадає на середній рівень активності (14,2%), що включає помірні фізичні навантаження, спрямовані на підтримку здоров'я та витривалості. Лише 8,7% часу діти присвячують високій активності, зокрема інтенсивним тренуванням або активним іграм, які сприяють зміцненню серцево-судинної системи та м'язової сили. Малий рівень активності складає 6,1% часу, що є низькоінтенсивними рухами, недостатніми для значного підвищення пульсу.

Ці дані підкреслюють необхідність збалансованого розподілу часу на фізичну активність, що забезпечує оптимальний розвиток та здоров'я дітей. Адже, рухова активність має ключову психофізичну роль для дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій, адже вона сприяє їхньому фізичному відновленню, психологічній стабілізації та соціальній інтеграції [5, 9]. З одного боку, фізичні вправи сприяють покращенню здоров'я, підвищенню витривалості, сили та рухливості, що особливо важливо для дітей, які зазнали травм або фізичних ушкоджень. Завдяки спеціально адаптованим вправам, такі діти можуть розвивати нові навички та поступово відновлювати фізичні функції [16].

З іншого боку, рухова активність має потужний вплив на психічний стан, знижуючи рівень тривожності, депресії та емоційної напруги. Фізична активність сприяє виділенню ендорфінів, що поліпшує настрій та сприяє емоційному відновленню [4]. Участь у спортивних іграх і групових заняттях допомагає дітям налагоджувати соціальні зв'язки, підвищувати самооцінку та відчувати підтримку від однолітків і дорослих.

Загалом, рухова активність для постраждалих дітей є важливим інструментом, що сприяє подоланню травмуючого досвіду, відновленню фізичних сил та покращенню психічного благополуччя, підтримуючи їхню адаптацію до нових умов життя [10].

Варто наголосити, що рухова активність дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій, стикається з унікальними бар'єрами, що впливають на їхнє благополуччя та розвиток. Психологічна травма є значним фактором, часто призводячи до тривоги, депресії та замкнутості, що знижує мотивацію і здатність брати участь в активних іграх чи фізичних вправах.

Фізичні травми, такі як переломи чи ампутації, створюють прямі обмеження на мобільність, вимагаючи спеціалізованої реабілітації та адаптивних видів рухової активності.

Додаткові перешкоди створюють екологічні фактори: небезпечні ігрові зони, обмежений доступ до спортивних споруд та зруйнована інфраструктура, що ускладнює можливості для рухової активності [16]. У зонах конфлікту через проблеми безпеки знижується бажання займатися активностями на відкритому повітрі, що призводить до малорухливих занять у приміщенні [12]. Соціально-економічні наслідки, такі як втрата доходу сім'ї чи переселення, можуть обмежувати доступ до спортивних програм чи закладів.

Соціальна підтримка також часто є недостатньою, адже дітям бракує наставництва або заохочення від дорослих для рухової активності. Подолання цих бар'єрів передбачає створення безпечних зон, надання травма-орієнтованої допомоги та розробку інклюзивних видів рухової активності, пристосованих до потреб дітей, які постраждали внаслідок конфліктів [17].

Висновки дослідження підтверджують важливість збалансованої рухової активності для дітей віком 8–10 років, які займаються оздоровчо-рекреаційною діяльністю у футбольному клубі. Встановлено, що більшість часу (37,6%) вони витрачають на базову активність, яка включає пасивний відпочинок та сон. Значний відсоток займають сидячі активності (33,4%), такі як навчання, перегляд телебачення, читання, ігри на комп'ютері. На середній рівень рухової активності витрачається 14,2% часу, а на високий — лише 8,7%, що свідчить про обмежену кількість інтенсивних фізичних вправ.

Ці показники підкреслюють необхідність підвищення рівня рухової активності для забезпечення оптимального фізичного розвитку та профілактики малорухливого способу життя серед дітей. Рухова активність також відіграє значну психофізичну роль для дітей, що постраждали від воєнних дій, допомагаючи у фізичній реабілітації, психологічному відновленні та соціальній адаптації. Вона сприяє зниженню рівня тривожності, підвищенню самооцінки та формуванню соціальних зв'язків, що є важливими факторами для повноцінного розвитку та інтеграції дітей в суспільство.

Література

1. Гакман А. В., Михайлова М. В., Гакман А. Д. Рухова активність як засіб соціально-педагогічної та психологічної реабілітації дітей, які постраждали внаслідок бойових дій. Актуальні проблеми фізичного виховання, спорту, фізичної реабілітації та туризму в сучасних умовах життя: Матеріали VI між. конф. (2024): 24.
2. Гакман А., Дудко М., Сobotюк С. Законодавчі та нормативні засади соціально-педагогічної та психологічної реабілітації дітей, які постраждали внаслідок бойових дій із застосуванням засобів рухової активності. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). (9(169), 2023. 27-31. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.9\(169\).05](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.9(169).05)
3. Іванова К. Вплив фізичних вправ на реабілітацію дітей, постраждалих від українсько-російського конфлікту. Журнал досліджень реабілітації. 2023. 18(3), 67-79.
4. Кулакова Л., Кулаков Р. Психологічна реабілітація дітей вимушених переселенців засобами арт-терапії. Наукові перспективи. 2022. № 10 (28).
5. Марченко О., Бричук М., Дедух М. Особливості мотивації студентів до самостійних занять руховою активністю в умовах воєнного стану. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*, 2022. (3), 44-50.
6. Омельченко Т. Г., Болотіна А. С. Педагогічні аспекти використання оздоровчого плавання як засібу корекції посттравматичного синдрому у дітей, які постраждали внаслідок бойових дій. In *The 8th International scientific and practical conference "Trends, theories and ways of improving science" (February 28–March 03, 2023) Madrid, Spain. International Science Group. 2023. 565 p. (p. 380).*
7. Токарева Л. Д. Можливості ігрової діяльності як платформа у формуванні психологічної стійкості дитини дошкільного віку в умовах війни. *Сучасна дошкільна освіта: реалії та перспективи. Збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченій Міжнародному Дню захисту дітей і Всесвітньому Дню батьків (01 червня 2023 р.)*, 90-94.
8. Харькова Л. Р., Омельченко Т. Г. Вплив рухової активності на психоемоційний стан підлітків в умовах воєнного стану. *Редакційна колегія*. 2024. 179.
9. Швець Я. І., Соколова І. О. Порушення прав дітей під час війни з боку Російської Федерації. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2022. Випуск 71. С. 99–103.
10. Ambagahage, M. Health and Nutritional Status Among Internally Displaced Children under Five Years, during the Civil War: Sri Lankan Experience. *Indonesian Journal of Public Health Nutrition (IJPHN)*, 2023. 3(2), 2.
11. Bezo, B., & Maggi, S. Intergenerational perceptions of mass trauma's impact on physical health and well-being. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 2018. 10(1), 87.
12. Bürgin D., Anagnostopoulos D., Vitiello B., Sukale T., Schmid M., Fegert J. M. Impact of war and forced displacement on children's mental health—multilevel, needs-oriented, and trauma-informed approaches. *European child & adolescent psychiatry*, 2022. 31(6), 845-853.
13. Chrisman A. K., Dougherty J. G. Mass trauma: Disasters, terrorism, and war. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics*, 2014. 23(2), 257-279.
14. Kienzler H., & Sapkota R. P. The long-term mental health consequences of torture, loss, and insecurity: a qualitative study among survivors of armed conflict in the Dang District of Nepal. *Frontiers in psychiatry*, 2020. 10, 941.
15. Kovalenko O. Integrating Physical Activity into Rehabilitation Programs for Children Victims of War: Lessons from Recent Conflicts. *Journal of War and Trauma Rehabilitation*. 2023. 12(1), 56-68.
16. Masten A. S., Narayan A. J., Silverman W. K., Osofsky J. D. Children in war and disaster. *Handbook of child psychology and developmental science*, 2015. 1-42.

17. Ramirez D., Haas SA. The Long Arm of Conflict: How Timing Shapes the Impact of Childhood Exposure to War. *Demography*, 2021. 58 (3), 951-974.
18. Volkov E. Promoting Resilience in War-Affected Children: The Role of Physical Activity in Social and Psychological Rehabilitation. *European Journal of Child Development*. 2023. 27(2), 89-102.

References

1. Hakman A. V., M. V. Mykhailova, A. D. Hakman. (2024). Rukhova aktivnist yak zasib sotsialno-pedahohichnoi ta psykholohichnoi reabilitatsii ditei, yakii postrazhdaly vnaslidok boiovykh dii. Aktualni problemy fizychnoho vykhovannia, sportu, fizychnoi reabilitatsii ta turyzmu v suchasnykh umovakh zhyttia: Materialy VI mizh (2024): 24.
2. Hakman A., Dudko M., Sobotiuk S. (2023). Zakonodavchi ta normatyvni zasady sotsialno-pedahohichnoi ta psykholohichnoi reabilitatsii ditei, yakii postrazhdaly vnaslidok boiovykh dii iz zastosuvanniam zasobiv rukhovoii diialnosti. *Naukovyi chasopys Natsionalnogo pedahohichnogo universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seria 15. Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport)*. (9(169), 27-31. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.9\(169\).05](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.9(169).05)
3. Ivanova K. (2023). Vplyv fizychnykh vprav na reabilitatsiiu ditei, postrazhdalych vid ukrainsko-rosiiskoho konfliktu. *Zhurnal doslidzhen reabilitatsii*. 18(3), 67-79.
4. Kulakova L., Kulakov R. (2022). Psykholohichna reabilitatsiia ditei vymushenykh pereselentsiv zasobamy art-terapii. *Naukovi perspektyvy*. № 10 (28).
5. Marchenko, O., Brychuk, M., & Diedukh, M. (2022). Osoblyvosti motyvatsii studentiv do samostiinykh zaniat rukhovoii aktivnistiiu v umovakh voiennoho stanu. *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia i sportu*, (3), 44-50.
6. Omelchenko, T. H., & Bolotina, A. S. (2023). Pedahohichni ASPEKTY vykorystannia ozdorovchoho plavannia yak ZASIBU korektsii postravmatychnoho SYNDROMU U DITEI, yakii postrazhdaly VNASLIDOK boiovykh DII. In *The 8th International scientific and practical conference "Trends, theories and ways of improving science"*(February 28–March 03, 2023) Madrid, Spain. *International Science Group*. 2023. 565 p. (p. 380).
7. Tokarieva, L. D. (2023). Mozhlyvosti ihrovoi diialnosti yak platforma u formuvanni psykholohichnoi stiikosti dytyny doshkilnogo viku v umovakh viiny. *Suchasna doshkilna osvita: realii ta perspektyvy*. *Zbirnyk naukovykh prats za materialamy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, prysviachenii Mizhnarodnomu Dniu zakhystu ditei i Vsesvitnomu Dniu batkiv* (01 chervnia 2023 r.), 90-94.
8. Kharkova, L. R., Omelchenko, T. H. (2024). Vplyv rukhovoii aktivnosti na psykhoemotsiinyi stan pidlitkiv v umovakh voiennoho stanu. *Redaktsiina kolehiia*, 179.
9. Shvets Ya. I., Sokolova I. O. (2022). Porushennia prav ditei pid chas viiny z boku Rosiiskoi Federatsii. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu. Seria: Pravo*. Vypusk 71. S. 99–103.
10. Ambagahage, M. (2023). Health and Nutritional Status Among Internally Displaced Children under Five Years, during the Civil War: Sri Lankan Experience. *Indonesian Journal of Public Health Nutrition (IJPHN)*, 3(2), 2.
11. Bezo, B., & Maggi, S. (2018). Intergenerational perceptions of mass traumas impact on physical health and well-being. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 10(1), 87.
12. Bürgin, D., Anagnostopoulos, D., Vitiello, B., Sukale, T., Schmid, M., & Fegert, J. M. (2022). Impact of war and forced displacement on childrens mental health—multilevel, needs-oriented, and trauma-informed approaches. *European child & adolescent psychiatry*, 31(6), 845-853.
13. Chrisman, A. K., & Dougherty, J. G. (2014). Mass trauma: Disasters, terrorism, and war. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics*, 23(2), 257-279.
14. Kienzler, H., & Sapkota, R. P. (2020). The long-term mental health consequences of torture, loss, and insecurity: a qualitative study among survivors of armed conflict in the Dang District of Nepal. *Frontiers in psychiatry*, 10, 941.
15. Kovalenko O. (2023). Integrating Physical Activity into Rehabilitation Programs for Children Victims of War: Lessons from Recent Conflicts. *Journal of War and Trauma Rehabilitation*. 12(1), 56-68.
16. Masten, A. S., Narayan, A. J., Silverman, W. K., & Osofsky, J. D. (2015). Children in war and disaster. *Handbook of child psychology and developmental science*, 1-42.
17. Ramirez, D., & Haas, SA (2021). The Long Arm of Conflict: How Timing Shapes the Impact of Childhood Exposure to War. *Demography*, 58 (3), 951-974.
18. Volkov E. (2023). Promoting Resilience in War-Affected Children: The Role of Physical Activity in Social and Psychological Rehabilitation. *European Journal of Child Development*. 27(2), 89-102.